

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/22940> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Roemeling, Otto Derk Jan

Title: Heiligen en Heren : studies over het parochiewezen in het Noorden van Nederland vóór 1600

Issue Date: 2013-12-18

1. Voor de vaststelling van kerkpatrocinia zijn heiligen op zegels van pastoors in Groningen, anders dan in Friesland, een zeer betrouwbaar uitgangspunt.
2. ‘Het kan verkeren’: patroonheiligen die door de protestanten zo’n half millennium geleden werden verdreven en uitgebannen keren allengs terug naar hun (middeleeuwse) kerkgebouwen maar niet altijd de goede. Voorbeelden: Ruinen (Maria in plaats van Johannes), Uithuizen (Jacobus de Meerdere in plaats van Dionysius) en Oldeberkoop (Bonifatius in plaats van Vitus).
3. De rol van de wereldlijke overheid bij de benoeming en handhaving van priesters in beneficies in Friesland was zeker in de eerste helft van de zestiende eeuw groot, al nam deze na 1540 wel af, terwijl men in Groningen en Drenthe van een zodanige rol niets bespeurt.
4. Het aantal geestelijken, afkomstig uit de adel of het stedelijke patriciaat, was in de drie noordelijke provincies overal zeer gering; de priesters kwamen er voort uit het ‘gewone volk’ en bleven voor het merendeel in hun geboortestreek werkzaam.
5. Absentie en cumulatie van beneficies werden in geen der drie noordelijke provincies geduld.
6. Het verschijnsel dat in de zestiende eeuw in vrijwel alle kloosters in Friesland en Groningen, ongeacht de orde, de voornaamste functies (abt, proost, prior, kellenaar) vervuld werden door niet uit deze gewesten afkomstige personen verdient nadere aandacht, in het kader van een onderzoek naar het rekruteringsbeleid. Zie onder meer: J.A. Mol, ‘De Johanniters fan Snits: nammen, komôf en karrières’, *Fryske Nammen* 10 (1996) 117-154, en O.D.J. Roemeling, ‘De premonstratenzer abdij Lidlum en de zielzorg in Noorderlijk Westergo’, *De Vrije Fries* 87 (2007) 29-62.
7. Het ontstaan van de Tachtigjarige oorlog kan mede verklaard worden uit de controverse tussen de efficiency c.q. daadkracht van een zoveel mogelijk gecentraliseerd bestuur enerzijds en het draagvlak daarvan bij de bevolking, althans dat deel ervan dat hoge posities bekleedde, anderzijds. Dit naar aanleiding van: J.J. Woltjer, *Op weg naar de Tachtigjarige oorlog. Het verhaal van de eeuw waarin ons land ontstond* (z. pl. 2011) 352.
8. Ten onrechte leidt Walsweer uit de schenking in 1539 door de keizer van het presentatierecht voor het Sjaardemaleen te Franeker aan de erfgenamen van Edwer Sjaardema af dat dit recht oorspronkelijk een eigen patroonaatsrecht van de landsheer, teruggaande op de graven van Holland, was. In werkelijkheid hangt het samen met de usurpatie in 1504 door hertog George van Saksen als landsheer van het presentatierecht van de patroonaatsgerechtigden. H. Walsweer, ‘In “certaine prébende en l’égglise de St. Martin en Franeker”. It Sjaardemalien opnij besjoen, *It Beaken* 62 (2000), 27-55, hier 35-37.
9. In 1527 werd niet de kerk te Bellingwolde hersteld maar die van het naastgelegen Houwingeham, gezien het toen vermelde Jacobuspatrocinium. Zie onder meer J. Kroesen, in: J. Kroesen en R. Steensma, *Groninger Cultuurschat. Kerken van 1000 tot 1800* (Groningen Assen 2008) 55, bijschrift bij foto 16, en 56; W.J. Formsma, ‘De herbouw van de kerk te Bellingwolde in 1527’, *Groningen. Cultureel Maandblad* 1 (1958/9) 194-195.
10. Ten onrechte identificeert Edeltraut Belzer het klooster Siloë dat in de vijftiende eeuw pacht van tienden uit Humsterland verschuldigd was aan het klooster Überwasser te Munster met het klooster Sielmönken bij Aurich. Met Siloë is het klooster Selwerd bij Groningen bedoeld; de tienden in kwestie werden geheven in Hunsingo (Halfambt, Ubbega en Innersdijk) en niet in Humsterland. Zie E. Belzer, *Adel-Kirche-Stiftung. Studien zur Geschichte des Bistums Münster im 11. Jahrhundert* (Münster 2006) 298-299.
11. Elke restauratie van een middeleeuws kerkgebouw dient gepaard te gaan met een archeologisch onderzoek en niet slechts een bouwhistorisch en archiefonderzoek, zeker als de financiering van het project is geschied uit een ‘prijzenpot’. Zo niet: Vierhuizen, vgl. J. Oldenhuis, ‘De kerk van Vierhuizen’, *Groninger Kerken* 25 (2008) 33-39.
12. Na het opgaan van de Coöperatieve Condensfabriek Friesland in grotere verbanden kan de afkorting CCF voor andere doeleinden gebruikt worden, bij voorbeeld voor een *Corpus Clericorum Frisiae*. (Bijlage 1 van dit proefschrift).
13. Op de balie van behandelaars in de gezondheidszorg dient aangegeven te staan of en zo ja met hoeveel tijd het spreekuur is in- of uitgelopen.